

Dostuňy tanajak bolsaň, karz dile

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Dostuňy tanajak bolsaň, karz dile

DOSTUŇY TANAJAK BOLSAŇ, KARZ DILE

Algy-bergi ata-baba gelýän dessur. Onsuz gitjek ýeriň ýok. Hatda barjamlyraklaryňam pukaralara dilegi düşüpdir. "Altyn gaplyňam ağaç gapyla dilegi düşer" diýen nakylam, belki, su zatlardan soň dörändir.

Algy-bergo her hili ýagdaýda ýüze çykyp biler. Häzir göterimine karz berip ýörenem, dil haty alyp, karz berip ýörenem, kyn ýagdaýda galan dost-ýaryna gitse-gitsinine pul berip ýörenem, özuniň artyk-süýşugini metjitdir-medreselere geçirip ýörenem bar.

Karzyň yzynyň gürrüñiniň kändigini gowy bilýärис. Sebäbi algy-bergi ynsanyň iň owunjak, göze görünmeýän häsiýetlerine deňiç dolulaýyn açyp görkezýär.

Tanyş-bilişlerine göterimine dollar karz berip ýoren süýthorlaryň (musulmançylykda göterimine karz bermek süýthorlyk hasaplanýar) bardygyny, wagtynda bergisini berip bilmän, aýba-aý üstüne prosent münüp duransoň, bergidarlaryň namasyň aşagynda galmajak bolup iriräk-iriräk öý goşlaryna, maşynlaryna deňiç satyp ýörenleriň bardygynam bilýärис.

– Häzirki döwür ozalam yrgarak güman edilip ýörlen adamlaryň yüz perdesini doly syryp taşlady. Göterimsiz-beýlekisiz bir aýlyk pul karz alyp, bergidary bilen bir gatdaky edarada işlese-de, ony günde-günaşa aldap: "Ertir berýän... Düýn seň puluňy jemledimem. Pasportymyň arasyна salyp goýupdym welin, pasportym bilen bile gaçaýypdyr. Bırkı günden ýene jemläp getirin!" diýip, algydaryny bir ýyllap aldap ýörenem bar. Her haýsy bar.

Eýsem, bular ýalylara nähili häsiýetnama berjegiňi-de bileňok.

Indi algydary ony görenden utanjyna gaçyp gidýär. Sebäbi ol bergidarynyň ýalan-ýaşyryk gürrüňlerinden halys doýdy. Hawa, bergidar däl-de, algydar gaçýar. Şeýlelikde, daşyndan edepli diýip ýören adamymyz baryp ýatan kezzap bolup çykdy oturyberdi. Munuň sebäplerini düşündirmek welin bize kyn düşýär.

Söhbet algy-bergä dirände, oglan döwrümde eşiden bir gürrüňim ýadyma düşäýýär. Ony goňşymyz Annaguly aga aýdyp beripdi.

"Bir gün daşarda otyrdym welin, aýna zawodynnyň bärşinde ýasaýan Nury ýemşik geldi. Saglyk-amanlyk soraşdyk. Birsellemden soñ myhman şeýle diýdi: "Annaguly, sen bilyänem dälsiň, kalaň pahyryň maňa bergisi bardy..."

Men tisginip gitdim: "Allajanlarym, men-ä eşidemok. Bergisi näcedi? Aýdyp otyr!". "Annaguly, üstünden ýoňsuz ýyl geçipdir. Türkmençilikde ölen adamyň bergisi geçilýär. Ýone birküç gün bări böwrüm bükgüldäp dur. Düýşüme kakaň giripdir. Sen näme et diýsene! Maňa bir manat ber... Kakaň bergisi diýip ber. Kakaň pahyram göründe rahat ýatsyn, menem ynjalayın, senem rahat gez. Yrym-yrym, ýom-ýom" diýipdirler. Şunuň bilen biziň aramyzdaky algy-bergi tamam..."

Lebzi halal, daýaw adamlar ozalam kändi, häzirem ýeterlik. Ýone algy-bergi bilen baglanyşykly her dürli wakalar hälişindi ýüze çykyp dur.

Ilki bilen-ä, karz dilemegini juda kyn zatdygyny aýtmak gerek. Dileğçi, dogrusyny aýtsaň, kellesini etegine salyp gelýär. İň esasy-da ol ýumşunyň bitäýjek ýerine yüz tutýar. Şonda möhumi bitmedik serpmeden gaýdana dönýär.

Alty aga diýip bir gowy tanşym bar. Täzelikde pensiýa çykdy. Wezipeliräk ýerde işlän adam. Polady ýumşak, oňarsa, il-güne kömek edip ýöreniň biri. Wezipedekä daşy hozanakdy. Arman, hažyk-hužuklary içgin tanaman, olaryň käbirlerini dost tutundi.

Ýaşuly özüne zerur pul gerel mahaly kösenmerin diýdi. Ýone bir mahalky ýağşylyk eden adamlary onuň ýüzüne-de seretmediler. Müň bir bahana tapyp, ony boş goýberdiler.

"Haýwan alasy daşynda, adam alasy içinde" diýleni. Alty aganyň gonjuna gor guýuldy. Sebäbi indi onuň üçin karz sorap baran gapylarynyň bary müdimilik ýapyldy. On ýyl, on baş ýyl bări gatnaşyp ýören adamlaryňdan geçmek, elbetde, aňsat iş däldir. Doýmaz-dolmazlygyňam nadanlygyň bir görnüşidigine Alty aga gowy düşünýärди. Ylymly-bilimli, aň-düşünjeli adam hiç haçan baýlyga kowalaşmaz. Sebäbi baýlygam başa düşen ýowuz bela. Öz gazananyň, ýygnanyň özüne siñdirip bilmeseň, dogangaryndaşyň, dost-ýaryň işigiňden gelip, baş manat karz dilände millionlaryň başyny bozmaga ýüregiň çatman, olary boş goýberjek bolsaň, bu bir durmuş däl-de, hupbat ýamany... Bu çaklaňja ýazgymy gussaly hörpde guitarasym gelenok. Sebäbi durmuşda Nury ýemşik, Annaguly aga ýaly pákize adamlar, Hudaýa şükür, köp. Alty aganyň möhümi bitdi. Özem garaşmaýanyndan bitdi. Ýogsa, oña karz bereniň şo wagtky ýagdaýy hem Alty aganyňkydan enaýy däldi.

— Men Amany köpden bări tanaýaryn — diýip, birneme şähdı açylan ýaşuly maňa karz tapyşyny gürrüň berdi. — Şäheriň gaýrasynda ýasaýa olar. Barsam, ýola şaylanyp duran eken. "Ýol bolsun, nirä?" diýip soradym. "Bergimi bermäge... — Şeý diýip, ol ýylgyrdy. — Birki ýyllykda toý edenimizde üç-dört ýerden karz-kowal etdik. Birisini çagalar unudaýan eken. Öňnin sorap geläýdi. "Bir müň manat alypdyňyz, bir müň manat berseňiz razy!" diýip gitdi. Zor adam görmeli ony. Şol bir wagtyň bir müň manadyna ýarym öküz düşünýärdi. Şonda-da bir müň manada razy ol. Ýogsa, durmuşy bizdenem pes. Pensioner. Garryja aýaly, keselbent ogly bar. Öýüň bar keşigem şoň gerdeninde. Düýn bazarda öküzimi satyp geldim. Şoň laýyk ýarysynam hazır eltip geljek bolup durun... Ahow, daýawlyk edýän adamyň ýanynda bizem daýawlyk etmel-ä!" diýip, ol loh-loh güldi-de, maňa "gulluk" diýdi.

Alty aga habaryny bermejek bolup, kän ýaýdanypdyr. Sebäbi öküzini satyp, bergisini bermäge barýandan karz soramaga wyždanyňam çatjak däldi. Şonda-da ol sypaýyçylyk edip: "Bizem dileg diýip geldik. Yöne senden karz soramaga het edip bilmeris. Seň ýagdaýyña düşünýän..." diýip, gönüinden gelip, hoşlaşyp gaýdyberjek bolupdyr.

– Aý, ýok seni boş goýberip bolmaz! – diýip, öý eýesi pert-pert gürläpdir. – Ömrüňde bir gezek ýüz tutup geldiň. Öküziň ýarysy seňki. Häzirem, ýör, aýlygymy alaly, onam üstüne goşarys. Haçan berseň, şonda ber. Bermeseňem bor..."

Görüşüniz ýaly, adamynyň adamdan parhy kän. Muňa durmuş diýýärler. Sahysam köp, doýmaz-dolmaz husydam. Halallyga ýugrulanlar ýeterlik, betnebis açgözlerem ýeterlik. Önem şeýle bolupdy, häzirem şeýle bolar. Ýöne, arman, adam çig süýt emen. Ýagşyny-ýamany wagty bilen seljerip bilmän kösenýärис. Diňe başymyza iş düşende, kimiň-kimdigini tanap galýarys. Şeýdibem, ozal sylap-hormatlap ýören adamlarymyzdan hemişelik jyda düşýärис.

Haýp... Onsuzam durmuşda çyn, ýürekdeş doat tutunmak aňsat däl. Sonuň üçinem, geliň, dostlarymyzy, iň esasy-da, adamkärçiligimizi ýitirmäliň.

Aman GELDI ogly,
"Watan" gazeti.

Jemgyýetçilik tankydy